

הרב אורי שרקי

אורות - אורות מלחמה, פרק ג'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

"עזבנו את הפוליטיקה העולמית" - בשלב מסוים במהלך ההיסטוריה עם ישראל הפסיק להוות גורם פוליטי בעולם (1) – **"מאונס שיש בו רצון פנימי"**. נשאלת השאלה: איך יכול להיות שעזבנו את הפוליטיקה העולמית "מאונס שיש בו רצון", הרי זה סותר? תשובה: אמנם התנגדנו לעזיבה הזו, אך היה רצון פנימי בתוך הכרתנו שתמך בה. **"עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות"**. בתקופת בית שני העולם היה ברברי מאוד, ואי אפשר היה להתנהל בעולם מבלי להיות ברברי בעצמך. לדוגמא: כתוב בגמרא בשבת שארבעים שנה לפני חורבן הבית יצאה הסנהדרין מלשכת הגזית וישבה בחנויות ("חנויות" זה שם של מקום שנמצא מאה וחמישים מטר מלשכת הגזית), ונשאלת השאלה: מה זה משנה איפה בדיוק הסנהדרין תשב? תשובה: ההלכה אומרת שכל זמן שסנהדרין יושבת בלשכת הגזית היא מצווה לדון בדיני נפשות. אך ברגע שסנהדרין גולה ממקומה אסור לה לדון בדיני נפשות. כלומר: הסנהדרין לא רצו יותר לדון בדיני נפשות (כי מרוב רשעים הם היו נאלצים להוציא להורג כל יום) ולכן הם עברו ל"חנויות". נשאלת השאלה: אם יש כל כך הרבה רשעים מישהו צריך לדון אותם! אז למה הסנהדרין ברחו (כביכול) מתפקידה? מי יקח כעת אחריות על כל הפשעים שיש במדינה? תשובה: הרומאים. משום שדווקא מי שמומחה לברבריות צריך להתעסק בברבריות. נשאלת השאלה: יוצא לפי זה שכל זמן שיש רשעות וברבריות בעולם אנחנו נמנע מלנהל מערכה פוליטית, ואנחנו הרי רוצים לנהל מערכה פוליטית כל הזמן? **"זהו הזמן שאנו מקוים. מובן הדבר, שכדי להגשימו אנו צריכים להתעורר בכחותינו כולם, להשתמש בכל האמצעים שהזמן מביא: הכל יד אל בורא כל עולמים מנהלת"**. תשובה: אי אפשר להגיד שמכיוון שיש תפקיד להפסקה מן המשחק הפוליטי, אנו באופן אקטיבי נצא ממנו. אלא אנו צריכים לעשות את ההשתדלות להשאר בו. אם לא נצליח זה סימן שהקב"ה רוצה שלא נצליח, אבל אנו מצידנו צריכים לנסות להצליח. כלומר: אי אפשר להתייחס למשפט שהרב אמר למעלה (שהוא שייך למהלך של ההשגחה העליונה) בתור תוכנית אקטיבית של פעולה (יש לזה השלכות חמורות מאוד) (2). **"אבל האיחור הוא איחור מוכרח, בחלה נפשנו בחטאים האיומים של הנהגת ממלכה בעת רעה"**. הרב דיבר עד כאן בהתנהלות המדינה כלפי פנים (3). **"והנה הגיע הזמן, קרוב מאד, העולם יתבסס (-יתעדן) ואנו נוכל כבר להכין עצמנו, כי לנו כבר אפשר יהיה לנהל ממלכתנו על יסודות הטוב, החכמה, היושר וההארה האלהית הברורה. יעקב שלח לעשו את הפורפירא" (-בגד של מלכים): "יעבור נא אדוני לפני עבדו" - עשו ינהל את ענייני העולם בנתיים. "אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה, בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שתובעת כשרון של רשעה. אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוד, בגוים נתפזרנו, נזרענו במעמקי האדמה", הפכנו להיות זרעים טמונים, שבעתיד יתפתחו. כלומר: יש בנו את הפוטנציאל (שיבוא לידי ביטוי בעתיד לבוא) להנהיג את העולם. "עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו". הפסוק המקורי (בשיר השירים): "עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו". הרב שינה את ה"נשמע" ל"ישמע" ובעצם הפך את החצי הראשון של הפסוק ללשון עבר, ואת החצי השני של הפסוק ללשון עתיד. ובכך הוא רומז שאנחנו בעיצומו של התהליך הזה: אנחנו בין העבר לעתיד. כלומר: בזמנו של הרב קוק התחיל השלטון הדמוקרטי כנורמה. מאז המהפכה הצרפתית החליטו הגויים שמכאן ואילך אין צורך בעריצות כדי לנהל מדינה, והם התחילו לדבר על: שוויון, חירות ואחוה. אף על פי שבמבחן המציאות יש קושיות על הגויים בקשר ליכולתם ליישם את הערכים הללו, עצם זה שהם החליטו לדבר על הערכים האלה כעל יסוד החברה, זה סימן שמהו**

השתנה אצלם. וברגע שהם התחילו לדבר על דמוקרטיה עם ישראל הבין שאפשר (שוב) לנהל מדינה על עקרונות של צדק והחלה התנועה הציונית.

הערות:

1) הפעילות הפוליטית של אומתנו פסקה באופן כללי בחורבן בית שני (68 לספירתם), ופסקה לגמרי בכשלון מרד בר כוכבא (132 לספירתם). ויש אומרים שהיו עוד מרידות במהלך ההיסטוריה, אך הן לא תמיד מתועדות כמו שצריך (לדוגמא: בשנת 612 לספירתם, כשנכבשה הארץ במשך שנתיים על ידי הפרתים (מהביזנטים), היהודים בירושלים לחמו כדי לעזור להם. כמו כן ישנה מסורת לא כל כך מדויקת אך כנראה אמיתית, שהיהודים לחמו כדי לעזור למוסלמים לכבוש את הארץ מידי הבזנטים).

2) לדוגמא: יש מצווה מהתורה לכבוש את ארץ ישראל. ובזמן הגלות כל הזמן ניסינו לכבוש את ארץ ישראל ולא הצלחנו, וזה מעלה קושיה על הקב"ה: איך יכול להיות שהוא נתן לנו מצווה שאי אפשר לקיימה? תשובה: יש להקב"ה עוד שיקולים, ולכן הוא מעוניין בנתיים לעכב את הגאולה (אך אין זה אומר שיש לנו בנתיים הזכות לוותר על ארץ ישראל).

3) הרב קוק מתייחס לנושא זה באגרות הראיה א', עמוד ק' (ועיין בפרק שני הערה 4): "ועניני המלחמות, אי אפשר היה כלל, בשעה שהשכנים כולם היו זאבי ערבה ממש, שרק ישראל לא ילחם, שאז היו מתקבצים ומכלים חס וחלילה את שאריתם; ואדרבא היה מוכרח מאד גם להפיל פחד על הפראים גם על ידי הנהגות אכזריות". כלומר: זה היה הכרחי להתנהג באכזריות. ואנו רואים את העקרון שהרב מדבר עליו (של הכרח האכזריות במלחמות) גם במקורותינו: "בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו, אשרי אוחו וניפץ את עולליך אל הסלע" (תהילים קל"ז). "ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע" (משלי יא), אשכיר חיצי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב ארנינו גויים עמו, כי דם עבדיו יקום" (דברים לב). "ידין בגויים מלא גוויות מחץ ראש על ארץ רבה" (תהילים קי). הציור שמשתמע מהפסוקים הללו לא סימפטי: ניפוץ תינוקות על אבנים וכולי. מדובר על שירי מלחמה עקובים מדם (ועוד לפעמים דם של חפים מפשע). וממשיך הרב באגרות הראיה: "היה מוכרח מאוד להפיל פחד על הפראים גם על ידי הנהגות אכזריות, רק עם צפיה להביא את האנושיות למה שהיא צריכה להיות, אבל לא לדחוק את השעה". כלומר: שאתה עומד מול פראי אדם אז עליך להתנהג כמו פרא אדם. צריך לרדת למדרגה שלהם. וממשיך הרב: "ודע, שבהלכות הציבור לא החמירה תורה כלל לדחוק את רוח העם לחסידות, מפני שאז הייתה החסידות הכללית נהיית דרך קבע וחובה ותכלית התורה היא שתקבע הארה השכלית בכח אהבה ונדבה, וזהו יסוד כמה קולות שיש בדין תורה ביחס לסדרי המלחמות". כלומר: בענייני המלחמה אין עניין של מידת חסידות. כי אם יש מידת חסידות כלפי הפראי אדם, אז הם ינצלו את זה וישתמשו בזה נגדך. (הרב באגרות ראיה עמוד ק' מביא גם כמה הסתייגויות לעניין זה, ועיין שם). נשאלת השאלה: יוצא לפי דברי הרב שהוא מסיק מהו רצון ה' לפי המציאות, האם זה נכון? האם לא היה ראוי יותר להסיק מהו רצון ה' לפי התורה? תשובה: מי שנתן את התורה הוא זה שברא את המציאות. ולכן הוא מגלה את רצונו בשני צינורות: בתורה ובמציאות.

אגב: הרב מדבר על נושא זה גם באגרת כ' (אגרות הראיה): "על כן, זאת היא עצת ה' שהפליא עצה הגדיל תושיה, שכפי אותו המיעוט שכוחות האומה מתמעטים, כן יהיה נגרע כוח היכולת". כשכוחות של האומה מתמעטים כך גם היכולת שלה מתמעט. לדוגמא: מי שמחלל שבת דינו סקילה, ובכל זאת לא נסקל שום מחלל שבת בתקופה האחרונה. וממשיך הרב: "ומניעת היכולת היא לנו לעדה על חפץ ה' ". כלומר: אם אתה לא יכול לפעול סימן שה' לא רוצה שתוכל לפעול. וממשיך הרב: "ומניעת החפץ יש לה הרבה דרכים, לפעמים מניעה מעשית כמו יראת מלכות וכיוצא בזה, ולפעמים מניעה רוחנית

שמהם היא גם כן המצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע. וכשישנם מניעות כאלה הננו מרוצים בזה, מפני שאנו מכירים שכך הוא רצון ההשגחה העליונה בעיתים כאלה. ואך לזה הננו מוצאים בירושלמי (סנהדרין פרק ז', הלכה ב'), שרבי שמעון בן יוחאי שמח על נטילת הדינים לישראל בשעתם משום שלית אנו חכים מדן". כלומר, הייתה תקופה שהשלטון הרומאי לא נתן לבתי הדין לשבת. ואז רבי שמעון בר יוחאי שמח על זה שהכריחו את החכמים לא לשפוט, מפני שלא היה בהם מספיק חכמה בשביל לדון.

עוד דבר: גדולים הם דברי רבותינו, שאמרו: "כל המרחם על אכזרים סופו להתאכזר על רחמנים". ולכן יש לדון לחובה את מי שיאמר שיש שבח לחייל שלא ירה על מחבל שעומד לשלוח טיל, בגלל שאותו מחבל מחזיק תינוק בידו (דבר זה מראה על שחיתות מוסרית). וכמו שאמרה פעם גולדה מאיר: אנחנו לא נסלח לערבים על שהם הכריחו אותנו להרוג את הבנים שלהם.

עוד דבר: בספר מלכים א', פרק כ', ישנו סיפור: "ויהי לתשובת השנה ויפקד בו ה' את ארם ויעל אפקה למלחמה עם ישראל. ובני ישראל התפקדו וכלכלו וילכו לקראתם ויחנו בני ישראל נגדם כשני חשפי עזים וארם מלאו את הארץ. ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם, אלוהי הרים ה' ולא אלוהי עמקים הוא ונתתי את כל ההמון הגדול הזה בידך וידעתם כי אני ה'. ויחנו אלה נכח אלה שבעת ימים ויהי ביום השביעי ותקרב המלחמה ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד. וינסו הנותרים אפקה אל העיר ותפל החומה על עשרים ושבעה אלף איש הנותרים ובן ה' נס ויבא אל העיר חדר בחדר. ויאמרו אליו עבדיו הנה נא שמענו כי מלכי בית ישראל כי מלכי חסד הם, נשימה נא שקים במתנינו וחבלים בראשנו ונצא אל מלך ישראל אולי יחיה את נפשך. ויחגרו שקים במתניהם וחבלים בראשיהם ויבאו אל מלך ישראל ויאמרו עבדך בן ה' אמר תחי נא נפשי, ויאמר העודנו חי אחי הוא. והאנשים ינחשו וימהרו ויחלטו הממנו ויאמרו אחיך בן ה' ויאמר באו קחהו ויצא אליו בן ה' ויעלהו על המרכבה. ויאמר אליו הערים אשר לקח אבי מאת אביך אשיב וחצות תשים לך בדמשק כאשר שם אבי בשמרון ואני בברית אשלחך ויכרת לו ברית וישלחהו. ואיש אחד מבני הנביאים אמר על רעהו בדבר ה' הכיני נא וימאן האיש להכתו. ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתני והכך האריה וילך מאצלו וימצאהו האריה ויכהו. וימצא איש אחר ויאמר הכיני נא ויכהו האיש הכה ופצע. וילך הנביא ויעמד למלך על הדרך ויתחפש באפר על עיניו. ויהי המלך עבר והוא צעק אל המלך ויאמר עבדך יצא בקרב המלחמה והנה איש סר ויבא אלי איש ויאמר שמר את האיש הזה אם הפקד יפקד והיתה נפשך תחת נפשו או ככר כסף תשקול. ויהי עבדך עשה הנה והנה והוא איננו ויאמר אליו מלך ישראל כן משפטך אתה חרצת. וימהר ויסר את האפר מעל עיניו ויכר אותו מלך ישראל כי מהנביאים הוא. ויאמר אליו כה אמר ה' יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. וילך נלך ישראל אל ביתו סר וזעף ויבוא שמרונה". בן ה' המולך דמשק יוצא למלחמה נגד ישראל, ובני ישראל באים כנגדו. ניגש איש האלוהים אל מלך ישראל (אחאב) ואומר לו: הארמים חושבים שהם הפסידו לנו בעבר כי נלחמנו בהר ואלוהינו אלוהי הרים הוא, ולכן הם מתכננים להלחם אתנו בעמק, אך אל תדאג כי ה' יהיה עמנו. ואכן, ביום הראשון ישראל הורגים מאה אלף ארמים, ומאורע טבעי הורג עוד 27 אלף ארמים. לאחר מכן אחאב תופס את בן ה' בשבי. בהתחלה בן ה' פוחד שיהרגו אך אחאב מתייחס אליו בכבוד גדול. בעקבות כך איש אחד מבני הנביאים עשה לאחאב תרגיל: הוא התחפש לחייל שחזר עכשיו מהמלחמה, ואמר לאחאב: הפקידו בידי שבו ויאמרו לי שאם הוא יברח יהרגו אותי, ואם לא אני יקבל כיכר כסף. התעסקתי בדברים אחרים והוא ברח לי בסופו של דבר. ענה לו המלך: מה אתה רוצה ממני, הרי אתה חרצת את המשפט של עצמך! מיד הוריד הנביא את האפר מעל עיניו (ששימשה את תחפושת החייל) ואמר לאחאב: סיפורי הוא משל למה שקרה לך עם בן ה', ואתה בעצמך הודית שאת משפטך חרצת. ובאמת בסופו של דבר אחאב נפל בקרב מול ארם. נשאלת השאלה: למה מלך ישראל ריחם על בן ה' הדד? תשובה: מצד אחד יש לו מידה ישראלית טובה: רחמים. אך מצד שני הערכים התרבותיים של מלך ישראל באותה תקופה היו הערכים התרבותיים של ארם, ואיך הוא יכול להלחם במי שהוא עובד את

אלוהיו? כלומר: כאשר אין למלך ישראל ערכים משלו שבשבילם הוא נלחם, הוא לא רואה שיש לו זכות מוסרית להרוג את האויב כי מבחינתו שניהם שווים. במאמר "דעת אלוהים" בעמוד קל"ז אומר הרב קוק דבר דומה: "כאשר זנח ישראל טוב, כאשר נאבד ממנו ערכו העצמי ולא הכיר את יתרונו, עד אשר זה אחרי אלוהי נכר הארץ, נאבד ממנו גם כן דעת ערכו. על כן כאשר מהתשוקה הברברית שהיא אימצה את כל גוי אדיר מעריצי גויים של העולם הישן להרחיב את גבול ממלכתו התעלה". כלומר: כאשר הוא כבר התעלה מעל החפץ הברברי האימפריאליסטי. ממשיך הרב: "מלכי ישראל גם הרעים שבהם מלכי חסד היו, לא היה אפשר לרוח גבורה ועוז חפץ מוסרי להגדיל את כוח הלאומי מדיני למצוא מעמד הגון. ואבותינו אלה אשר בימי עוזם וגבורתם הפוליטית עזבו את צור ישעם והלכו אחרי ההבל ויהבלו. כיוון שנתעלם מהם ערכם הפנימי של כללות האומה לא נתעסקו בלמידת מלחמה ולא בכיבוש ארצות כי ניטל מהם זיו החיים האידיאלי המחיה את האומה ועוזרה בגבורה. ונתעלמה מהם המטרה המוסרית הגבוהה הנמצאת בגדולתם של ישראל בעולם, ולכן הפסיקו להלחם".

נשאלת השאלה: יוצא לפי זה שהמצב של עם ישראל צריך להיות כל הזמן במלחמה? תשובה: לא. כשהגויים מניחים לנו אין אנו במלחמה, והפוך. וזאת משום שיש לנו אחריות מוסרית לתיקון העולם. הרי למי מדינת ישראל מועילה? ליהודי זה בטוח לא טוב, כי ליהודי הרבה יותר נוח ובטוח כיום לחיות בחו"ל. נשאלת השאלה: אז בשביל מה אנחנו נשארים בארץ? תשובה: "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על עמיתך למה יאמרו הגויים איה נא אלוהיהם". כלומר: המלחמות שאנו מנהלים כיום מתנהלות כי אנו מעוניינים בתיקון העולם, יש לנו אחריות כלפי הגויים. ולכן עצם זה שיש לנו רצון לנוח זה טוב ויפה, אבל על זה נאמר במדרש: "'וישב יעקב בארץ מגורי אביו", ביקש יעקב אבינו לשבת בשלווה, אמר הקב"ה: לא דיים לצדיקים מה שמתוקן להם בעתיד לבוא שמבקשים לשבת בשלווה בעולם הזה? מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף". לכאורה לא מובן מה אכפת לקב"ה שצדיק יישב בשלווה גם בעולם הזה וגם בעולם הבא? תשובה: הצדיק יכול להיות בשלווה, כי הוא אישית כבר הגיע למדרגת העולם הבא. אבל מה אם האחריות שלו כלפי שאר העולם?

אגב: רואים את הצפייה של העולם למוסריות יהודית במלחמות ובכלל, לדוגמא: מקרה סברה ושתילה.